

Before we can define כסות לילה, we need to frame the question. What should the question of whether or not Tzitzit is considered time bound depend on? How does this lead to the basic positions about the definition of כסות לילה? What would lead one to take one explanation over the other? Does it relate to חובת טלית וחובת גברא?

1. ספרי במדבר פרשת שלח פיסקא קטו

(קטו) ויאמר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית, אף הנשים במשמע. רבי שמעון פוטר את הנשים מן הציצית מפני שמצות עשה שהזמן גרמה נשים פטורות שזה הכלל אמר ר' שמעון כל מצות עשה שהזמן גרמה נהגת באנשים ואינה נהגת בנשים בכשרים ולא בפסולים....

על כנפי בגדיהם, שומע אני אף בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ובעלי שבע ובעלי שמנה במשמע ת"ל על ארבע כנפות כסותך (שם/דברים כ"ב י"ב) יצאו בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ובעלי שבע ובעלי שמנה מן המשמע משמע מוציא את אלו ומביא כרים וכסתות ת"ל אשר תכסה בה (שם/דברים כ"ב י"ב) [פרט לכרים וכסתות או אשר תכסה בה] שומע אני אף כסות לילה במשמע ת"ל וראיתם אותו ביום ולא בלילה ואם היתה מיוחדת ליום ולילה תהא חייבת בציצית משמע מוציא את כסות לילה ומוציא את כסות סומא ת"ל והיה לכם לציצית מכל מקום.

2. מכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דכספא פרשה יט

עד בא השמש תשיבנו לו, זה כסות יום שאתה מחזיר לו כל היום, אין לי אלא כסות יום שאתה מחזיר לו כל היום, כסות לילה שאתה מחזיר לו כל הלילה מנין, תלמוד לומר +דברים כד יג+ השב תשיב לו את העבוט כבא השמש; מכאן אמרו, ממשכנין כסות יום בלילה וכסות לילה ביום, ומחזירין כסות יום ביום וכסות לילה בלילה.

3. תוספתא מסכת קידושין (ליברמן) פרק א הלכה י

אי זו היא מצות עשה שהזמן גרמא כגון סוכה לולב ותפילין אי זו היא מצות עשה שלא הזמן גרמא כגון אבידה ושילוח הקן מעקה וציצית ר' שמעון פוטר את הנשים מן הציצית מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא

4. תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ג דף ו טור ב/ה"ג

תמן תנינן כל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבין והנשים פטורות וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא אחד אנשים ואחד נשים חייבין אי זהו מצות עשה שהזמן גרמא כגון סוכה לולב ושופר ותפילין ואי זו היא מצות עשה שאין הזמן גרמא כגון אבידה ושילוח הקן מעקה וציצית ר' שמעון פוטר את הנשים ממצות ציצית שהוא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטוי מן הציצית א"ר לייא טעמון דרבנן שכן אם הית' מיוחד' לו ליום וללילה שהיא חייבת בציצית

5. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לג עמוד ב

ת"ר: איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא? סוכה, ולולב, שופר, וציצית, ותפילין; ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא? מזוזה, מעקה, אבידה, ושילוח הקן.

6. חידושי הרמב"ן מסכת קידושין דף לג עמוד ב

איזו היא מצות עשה שהזמן גרמא וכו' וציצית, איכא נוסחי דלא כתיב בהו ציצית משום דרבנן סברי מצות עשה שלא הזמן גרמא הוא דלילה זמן ציצית הוא כדאיתא במסכת מנחות (מ"ג א') ובתוספתא נמי הכי תני לה דתניא איזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא אבידה ושילוח הקן מעקה וציצית רבי שמעון פוטר את הנשים מציצית מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, ונוסחי דכתיב בהו מצות עשה שהזמן גרמא ציצית משום דקיי"ל כרבי שמעון, ואיכא דקשיא ליה נשים אמאי פטורות מן הציצית והא איתקש לכלאים דכתיב לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך ונימא כל שישנו בלא תלבש שעטנז ישנו בקום לבוש ציצית כדאמרין במצה וחמץ, וניחא ליה כיון דתרי קראי נינהו לא אמרין כל שישנו בזה ישנו בזה, וליתא, אלא עיקר טעמא משום דגבי מצה וחמץ לא איצטריך היקישא אלא להכי, אבל גבי כלאים וציצית איצטריך להתיר כלאים בציצית, ואין אומרים בכיוצא בזה הואיל ואיתקוש איתקוש שאין היקש למחצה, שכך הדין נותן זו שהיא מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות בה וזו מצות לא תעשה ונשים חייבות בהן בכל מקום, וה"נ אמרין לקמן (ל"ה ב') בכה"ג ואי משום ג"ש להכי הוא דאתא, ואמרין נמי (ל"ו א') תפילין גופייהו מהכא גמיר להו.

7. שו"ת הרשב"א חלק א סימן רצח

שאלת גרסינן בפרק קמא דקדושין בגמרא דבני מערבא אמר להם רבי שמעון לחכמים אי אתם מודים שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור מן הציצית. אמר רבי אילא טעמון דרבנן שאם היתה לו מיוחדת ליום ולילה שהיא חייבת בציצית. וקשיא לי על זה סוגיא דפרק התכלת (דף מ"ג ב) דבעי רבנן האי (במדבר ט"ו) וראיתם אותו מאי עבדי ליה וכו'. היה יכול לתרץ וראיתם אותו פרט לכסות מיוחדת ללילה דמודו בה רבנן שהיא פטורה. עד כאן....

וגדולה מזו כי הרבה יש בגמרתנו/גמראתנו/ סוגיות מתחלפות....

בה כיוצא באלו בתלמוד שהוא 70 חלוף בהסכמת שבין הבבלי והירושלמי. שאילו לדעת רבי אילא שבירושלמי לא נחלקו רבנן לכסות לילה אלא כל שהוא מיוחד ללילה דהיינו כסות לילה האמור בכל מקום פטור מן הציצית. וכמו שאמור שם אי אתם מודים שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור מן הציצית. ורבי אילא לא אמר שיהו רבנן חלוקין בדבר זה. דודאי כסות לילה פטור אף לדבריהם מגזרת הכתוב. אלא שהיא מצות עשה שאין הזמן גרמא כיון שהאדם מחוייב בה בכסות המיוחד ליום ולילה. ואילו לפי דעת הבבלי חלוקין עליו חבריו על ר' שמעון בכסות לילה. ואין לך כסות פטור להם מן הציצית בין מיוחד ליום בין מיוחד ללילה. ותדע לך מדתניא התם רבי שמעון פוטר בנשים. מאי טעמיה דרבי שמעון דתניא וראיתם אותו פרט לכסות לילה וכו'. ורבנן האי וראיתם אותו מאי עבדי ליה? דאלמא רבנן חלוקין בכסות לילה. וכסות לילה בכל מקום היינו כסות המיוחד ללילה וכדמוכח בהא דירושלמי. ועוד מדאמרין התם בריש התכלת (דף מ"ב) גבי סדין בציצית רב זירא אמר גזרה משום כסות לילה. משמע דכסות לילה היינו כסות המיוחד ללילה. אלמא ודאי רבנן אפילו כסות מיוחד ללילה חיובי מחייבי. ודרב זירא כרבי שמעון דקיימא לן כותיה. ומעתה אי אפשר להם להעמיד בגמרא לדעת רבנן האי וראיתם אותו פרט לכסות המיוחד ללילה.

8. בית הבחירה מאירי מסכת שבת דף כה עמוד ב

זה שכתבנו בכסות לילה שפ"י כסות יום שמתכסה בלילה ושה פטור מן הציצית כך כתובה גדולי הפוסקים והמחברים ומפני שהם פוסקים בציצית חובת גברא הוא ונמצא שאם יש שם כלאים הרי הן כלאים שלא במקום מצוה ומ"מ גדולי הצרפתים כתבו כסות לילה כסות המיוחד ללילה הא כסות יום חייב בציצית אף אם היה מביאו בלילה ומפני שהם פוסקי חובת מנא הוא ואין להביאו אף בלילה אלא בציצית ואף בתלמוד המערב פירשו שכסות המיוחדת ליום ולילה חייבת ביום ובלילה ומ"מ נראה כדעת ראשון שאם חובת מנא 75 הוא היה לנו לברך לאחר גמר עשייתו שהרי לדעת זה אף כלי קופצא/קופסא/ חייבין בציצית והיה לנו לברך אשר קדשנו וכו' לעשות ציצית שהרי יש גמר מצוה בעשייתה ומ"מ מצוה שאין עשיית' גמר מצותה כגון סוכה ולולב אין מברכים על העשייה ומה שאמרו בירושלמי העושה סוכה לעצמו מברך אשר וכו' לעשות סוכה אין הלכה כן שהרי חולקת עם סוגיא שבמסכת מנחות וציצית לדעתנו אף הוא מן המצות שאין המצוה גמר מצותה אלא לבישתה ומ"מ טליתות שלנו הואיל ואין בהם תכלת אף לדעתנו אינו צריך לפשוטו בלילה:

9. תוספות מסכת ברכות דף יד עמוד ב

ויאמר אינה נוהגת אלא ביום - מכאן משמע כר' שמעון דאמר בפ' התכלת (מנחות ד' מג.) דציצית מ"ע שהזמן גרמא וכן איתא בקדושין (פ"ק ד' לג.): דקאמר ציצית מצות עשה שהזמן גרמא וא"כ למ"ד (מנחות דף מא.) ציצית חובת טלית הוא ואפילו מונחת בקופסא אפ"ה חייבת בציצית היכי אשכחן שיהא הזמן גרמא. וי"ל דאם היה כסות המיוחד ללילה פטור והכי איתא בירושלמי דקדושין אמר להם ר"ש אי אתם מודים לי דציצית מ"ע שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור מן הציצית א"ר אילא טעמא דרבנן שאם היה מיוחד ליום ולילה שחייב בציצית.

10. תוספות מנחות מ עמוד ב ד"ה כסות לילה

11. תוספות מסכת קידושין דף לד עמוד א

ותפילין וציצית - ... וציצית דחשבינן הכא מצות עשה שהזמן גרמא אומר ר"י דהיינו כרבי שמעון דבפרק התכלת (מנחות דף מג.) דסבר לילה לאו זמן ציצית הוא ופוטור נשים כדאיתא התם וכן הלכה דהא בפרק במה מדליקין (שבת דף כה:) מפרש טעמא דסדין פטורה מן הציצית גזירה משום כסות לילה והיינו טעמא לרבי שמעון דוקא ועוד קאמר בפ"ב דברכות (דף יד:) דבמערבא אין אומרים פרשת ציצית בלילה ומסיק נמי אביי אן מתחילין מודמתחלי במערבא וכיון דמתחילין גמרינן ותימה היכי חשיב ציצית מ"ע שהזמן גרמא למ"ד (מנחות דף מא.) ציצית חובת טלית היא כיון דכלי קופסא חייבין בציצית והתם ליכא זמן גרמא כלל דבין ביום בין בלילה חייבין ואפילו למ"ד (שם) ציצית חובת גברא הוא קשה דכמו דכסות לילה פטורה כשהוא לובשה ביום ה"נ כסות יום חייבת כשלושב בלילה דהכי אמרינן בירושלמי כסות יום שלבשה בלילה חייבת בציצית וא"כ היכי חשיב לה זמן גרמא כיון שחייבת בין ביום ובין בלילה ואומר ר"י כיון שחיובו תלי במה שהזמן גרם לבישתה ביום יש לה ליחשב זמן גרמא שזמן לבישתה גורם החיוב.

12. רבי עקיבא איגר מסכת ברכות דף יד עמוד ב

תוד"ה ויאמר וכו' וא"כ למ"ד וכו'. לא הבנתי דאיך תלי זה אם חובת גברא או קופסא, הא כמו דאמר' חובת גברא דהוי עשהז"ג, והיינו אף דגם ביום אין חיוב ללבוש טלית בת ד' כנפות אלא דאם לובש ד' כנפות מוטל עליו העשה לעשות ציצית, ומ"מ אמרינן דאם לובש כך בלילה אין עליו חיוב עשיית ציצית, ה"נ למ"ד חובת קופסא, דאם יש לו בגד בת ד"כ בקופסא מוטל עליו לעשות ציצית, וזהו רק ביום אבל בלילה רשאי להניח הטלית בקופסא בלא ציצית, והוי הז"ג, ואף דאין בזה דבר חדש ולא ענין לפלול ושכל, אעפ"כ לא מנעתי לכותבו כי רצוני מאד לשמוע פ"י הגון, ה' יאיר עיני העורות והיו למאורות.

13. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת קידושין פרק א משנה ז

וכבר ידעת שכלל הוא אצלינו אין למדים מן הכללות, ואמרו כל רוצה לומר על הרוב, אבל מצות עשה שהנשים חייבות ומה שאינן חייבות בכל הקפן אין להן כלל אלא נמסרים על פה והם דברים מקובלים, הלא ידעת שאכילת מצה ליל פסח, ושמחה במועדים, והקהל, ותפלה, ומקרא מגלה, ונר חנוכה, ונר שבת, וקדוש היום, כל אלו מצות עשה שהזמן גרמא וכל אחת מהן חיובה לנשים כחיובה לאנשים. וכך גם מצות פריה ורביה, ותלמוד תורה, ופדיון הבן, ומלחמת עמלק, כל אחת מהן מצות עשה שלא הזמן גרמא ואין הנשים חייבות בהן, אלא כולן קבלה כמו שביארנו.

14. רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת סוכה דף יא עמוד א

שיטת הירושלמי שפטור הלילה במצות ציצית חל בחפצא של הבגד, הוי אומר כסות לילה פטורה מציצית וכסות יום חייבת. כך היא גם שיטת הר"ת בתוס' שם. אך אם הפטור הזה משהו את המצוה לזמן גרמא תלויה במחלוקת בין ר"ש ורבנן. הם חלוקים בדין הבגד שהוא גם כסות יום וגם כסות לילה. לר"ש הסובר שציצית מ"ע שהז"ג בגד זה פטור מציצית ולרבנן בגד זה חייב.

לשם ביאור המחלוקת נראה להקדים שהפטור של כסות לילה מתפרש בשני אופנים:

(א) כסות לילה אינה חפצא של בגד המחויב בציצית, ופטורה היא מהמצוה כמו תכריכי המתים הפטורים מציצית מפני שאינם החפצא של הכסות המחויבת בציצית. לפי"ז, אין לפטור זה שייכות למ"ע שהז"ג שהרי הפטור אינו מדין הזמן של לילה הפטור מצוות עשה שהז"ג אלא מדין מיוחד בחלות שם הכסות ותשמישה. תשמיש לילה אינו תשמיש כסות לחיוב ציצית, וכסות לילה אינה כסות על פי דין בנוגע למצות ציצית.

(ב) אי"נ י"ל שכסות לילה פטורה מציצית מדין זמן לילה הפטור נשים מחובת המצוות כבכל מצוות עשה"ג.

והנ"מ בנוגע לכסות יום ולילה. לפי הדרך הראשונה בהבנת הפטור של כסות לילה, כסות יום ולילה אכן חייבת בציצית מפני ששמושו ביום מחייב בציצית. ברם לפי הדרך השני' יתכן שכסות זו נפטרת מציצית מפני חלות השם כסות לילה שישנו על הבגד הפטורו על פי דין הזמן מן המצוה.

ובכך פליגי ר"ש ורבנן לפי הירושלמי. לר"ש פטור כסות לילה הוא בכלל מ"ע שהז"ג. ולכן לדעתו גם כסות יום ולילה פטורה מן הציצית; זמן הלילה חל כפוטור וכמפקיע מחובת המצוה. ואילו לרבנן אין ציצית מ"ע שהז"ג. כסות לילה פטורה מן הציצית מדין אחר - משום ששמוש המוגבל ללילה אינו קובע חלות שם כסות המחויבת בציצית. כסות לילה אינה בגד בנוגע למצות ציצית, אבל כסות יום ולילה חייבת בציצית.

ע"פ המבואר מובנת קושיית התוס' במנחות (שם) על רבנו תם. ר"ת הוכיח ממה שכסות לילה פטורה מן הציצית שציצית מ"ע שהזמ"ג, והרי מן הירושלמי יוצא שלפי שיטת הרבנן אין מפטורה של כסות לילה שום ראיה לדין מ"ע שהז"ג.

ועיין בתוס' בברכות (יד ב) ד"ה ויאמר המביא את הירושלמי ומפרשים שהוא כדעת מי שסובר ציצית חובת טלית. משמעות התוס' שם שלמ"ד ציצית חובת גברא אין חובת הציצית תלויה בכסות יום ובכסות לילה אלא בזמן לבישת הטלית. ובכן אם הגברא לובש את כסות היום בלילה איננו חייב בציצית מפני שלילה לאו זמן ציצית. מאידך למ"ד ציצית חובת מנא חיוב הציצית תלוי דוקא בשם הבגד. בגד יום לעולם חייב ובגד לילה לעולם פטור. לכאורה טעם התוס' שם הוא: למ"ד ציצית חובת גברא יש מעשה מצוה בלבישת הציצית בכסותו. חובת מעשה המצוה הזה תלויה בזמן עשייתה; ביום הגברא חייב ובלילה הגברא פטור ממצות לבישה. ברם למ"ד ציצית חובת מנא חובת הציצית היא שתהיה הציצית תלויה על כסותו. אם ציצית תלויה בכסותו מקיים בעל הכסות את המצוה, אבל איננו מעשה מצוה. משום כך, דין זמן הלילה שבציצית חל דוקא בחלות שם הכסות המחוייבת או הפטורה ולא בזמן עשיית המצוה. (ויתכן שתהי' לפי"ז נ"מ גם בנוגע לשליחות. למ"ד ציצית חובת גברא אין לקיים המצוה ע"י שליח מפני שלבישת הציצית היא מעשה מצוה שבגופו ואין שלוחו של אדם כמותו במצוות שבגופו כמבואר בראשונים ואחרונים. לעומת זה אם מצות ציצית חובת מנא היא ניתן לקיימה על ידי שליח מפני שאין בה מעשה מצות גברא כלל אך מצוה הבאה ממילא כשהציצית תלויה בכסותו א)

ברם, שיטת התוס' בברכות היא שלא כר"ת. אליבא דר"ת גם למ"ד ציצית חובת גברא חובת המצוה תלויה בחלות שם הבגד. לכ"ע, לדעתו, כסות יום חייבת בציצית בלילה. ושיטתו. צ"ע כפי שהקשו עליו בעלי התוס' במס' מנחות.

עוד יש להתבונן בתוס' במנחות (מ ב ד"ה תכלת) המביאים בשם ר"ת שכלאים הותרו כציצית ולא רק נדחו. וז"ל: ואור"ת דה"נ אשמעינן דאפילו בלילה אין בה משום כלאים אף על גב דלאו זמן ציצית היא דלגמרי התיר הכתוב כלאים של ציצית כו' דכסות יום חייב אפילו בלילה עכ"ל. דברי הר"ת אלו תמוהים. מכיון שהוא סובר כסות יום חייבת במצות ציצית גם בלילה, אפילו תאמר שכלאים רק נדחו בציצית מטעם עשה דוחה לא תעשה ולא הותרו לגמרי ידחה איסור הכלאים בלילה. ולמה נימק את היתר הכלאים של כסות יום בלילה דוקא משום שכלאים הותרו בציצית?

לשם ביאור הענין נ"ל שבציצית ישנן לכ"ע - בין למ"ד ציצית חובת מנא ובין למ"ד ציצית חובת גברא - שתי מצוות הנלמדות משתי הפרשיות של ציצית שבתורה: א) גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה (דברים כ"ב), זו חובת מנא: ב) והיה לכם לציצית וראיתם אותו (במדבר ט"ו), וזו חובת גברא.

המחלוקת בגמרא היא אם המצוה של חובת מנא מחייבת טלית המונחת בקופסא בציצית - כלומר אם כסות בקופסא נחשבת לחפצא של כסות להתחייב בציצית או"ד שהשם של כסות לחובת ציצית חל רק בלבישת החפצא. ברם הכל מודים שבשעת הלבישה מתקיימות שתי חובות - חובת גברא להתעטף בטלית מצוייצת וגם חובת מנא המצוייצת כהלכתה.

לפי"ז י"ל שר"ת מחייב כסות יום בציצית בלילה מדין חובת מנא אבל לא מדין חובת גברא. חובת לבישת הציצית של הגברא נוהגת ביום בלבד גם לר"ת כדכתיב וראיתם אותו.

בכך מובן למה נקט ר"ת שכלאים הותרו בציצית ולא רק נדחו. בחובת מנא ליכא היתר מדין דחיית כלאים שהרי אין בחובת מנא מעשה מצות גברא בפועל שנאמר עשה דוחה לא תעשה. המצוה של חובת מנא מתקיימת ממילא כשהציצית מוטלת בבגד, ועדל"ת דוקא כשיש מעשה מצוה בפועל הדוחה את הלאו. ומשום כך מסיק שההיתר של כלאים בציצית בלילה הוא משום שכלאים הותרו בציצית ולא משום שנדחו, כי בלילה בחובת מנא דין עדל"ת אינו חל.

גם מבוארת עפ"י שיטת ר"ת שציצית מצות עשה שהזמן גרמא. חובת הגברא בציצית הריהי זמן גרמא באופן פשוט גם לדעת הר"ת. הלושב ציצית מקיים את חובת הגברא של עטיפה בציצית רק בעטיפה ביום ולא בלילה. כשלושב הגברא כסות יום המצוייצת כדינה בלילה מקיים הוא מצות חובת מנא בלבד. (ומסתבר, כשמתעטף בכסות יום בלילה לפי ר"ת אינו מברך את הברכה "להתעטף בציצית" שהיא הברכה על חובת הגברא אלא הברכה "על מצות ציצית" שהיא הברכה של חובת מנא כי שתי הברכות האלה מיוסדות על שתי המצוות של ציצית א) ולפי"ז חובת הגברא הריהי מ"ע שהז"ג ונשים פטורות ממנה. אלא שסובר ר"ת גם דין הזמן מטעם חובת מנא הקובע שכסות יום חייבת בלילה ושכסות לילה לעולם פטורה יסודו בדין מ"ע שהז"ג. שיטתו שדין הזמן בנוגע לחובת מנא שוה לדין הזמן בנוגע לחובת גברא. שתי החובות מהוות מ"ע שהז"ג ומשום כך נשים פטורות בין מחובת הגברא ובין מחובת המנא.

ב

לפי שיטת התוס' בברכות (יד ב) נחשבת מצות ציצית מ"ע שהז"ג מפני שיש גורם של זמן בשם הכסות המחוייבת בציצית. כסות יום חייבת בציצית וכסות לילה פטורה מפני חלות דין הזמן בחיוב הכסות. ואף על פי שעצם זמן עשיית המצוה הוא תמיד, שהרי כסות יום חייבת גם בלילה, המחייב של זמן קובע חלות השם מ"ע שהז"ג.

ועיין בתוס' קידושין (כט א ד"ה אותה) שמקשים, למה לן קרא להוציא את הנשים ממצות מילה תיפוק לי' שהיא מ"ע שהז"ג מפני שאין מלין בלילה. ותירצו אחרים (45) שאע"פ שאין מלין בלילה אין בכך פטור מחובת המילה אלא פסול במעשה המילה ולפיכך אין המילה מ"ע שהז"ג שהרי חובתה תמידית. התוס' שם אינם מתרצים כמו האחרים. שיטתם היא שאם מעשה המצוה נוהגת רק מזמן לזמן - כמו מילה הנוהגת ביום ולא בלילה - המצוה מ"ע שהז"ג היא.

יוצא שלפי בעלי התוס' ישנם שני קובעים של מ"ע שהז"ג:

א) גורם זמן במחייב של המצוה ואפ"י אם נהוג המצוה הוא תמידי - כמו בציצית; ב) גורם זמן בעצם עשיית המצוה ואפילו אם חובת המצוה היא תמידית - כמו במילה.

וככה מתיישבת תמיהה ידועה על הרמב"ם (פ"א מתפלה ה"א - ב). הוא פוסק שמצוה מן התורה להתפלל בכל יום ונשים חייבות במצות התפלה מן התורה לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא. מקשים עליו הראשונים, הרי מצות התפלה לדעתו היא להתפלל לפחות פעם בכל יום, ומאחר שהמצוה מתחדשת בכל יום ויום, למה אינה מצות עשה שהזמן גרמא?

ותירץ הגר"מ זצ"ל שלפי הרמב"ם מעשה מצות התפלה תלוי בזמן שמתפללים לפחות פעם אחת בכל יום, אבל חובת התפלה אינה זמן גרמא. הגמרא בברכות (כא א) אומרת ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו. ובכן המחייב של תפלה הוא מחייב תמידי של עבודה שבלב

ואינו תלוי בגרמת הזמן. ומכאן שלדעת הרמב"ם הדין של מ"ע שהז"ג תלוי דוקא בזמן גרמא במחייב של המצוה ולא בזמן גרמא במעשה המצוה - כשיטת האחרים במילה ולא כמו בעלי התוס'.

ר' יהודה עמיטל

ויש להסביר, לפי מה שבארנו, דיסוד החיוב בכלי קופסא הוא משום שיש ריבוי "אשר תכסה בה" לחייב גם את הכסות שעומד להתכסות בה, וממילא כסות לילה שאינו עומד להתכסות בה בזמן חיוב, פטורה מציצית גם בקופסא, וכסות יום בקופסא שעומד להתכסות בה ביום חייב ת גם בלילה. ואכן, משום כך זו לא תהיה מצוות עשה שהזמן גרמא. לכן נראה דהפטור הזה של כסות לילה בקופסא הוא רק כשהכסות נמצאת בקופסא, אבל אם מתכסה באותה כסות לילה ביום, יש לומר שיתחייב בציצית, משום שאין אנו זקוקים לחיבו משום שעומד להתכסות בה אלא החיוב הוא משום שמתכסה ממש, וחיוב זה הוא חיוב גברא. ולפי זה הפטור של כסות לילה היינו רק כשהם בקופסא, אבל כשנתעטף ממש נוצר גם חיוב גברא, אלא שלגבי כסות יום אין נפ"מ למעשה, דסוף סוף בלילה חייב משום חובת טלית, כיון שעומד להתכסות בה בזמן חיוב. וזה מה שאומרים התוספות, "דאם היה כסות המיוחד ללילה פטור": אם אדם לובש כסות לילה בלילה, הוא פטור, ואם הוא לובש אותה ביום, הוא חייב גם למ"ד חובת מנא משום שמי שלובש כסות לילה ביום אינו מופקע מחיוב הגברא שיש למי שלובש בגד עם ארבע כנפות ביום. כל זה ניתן להיאמר בתוספות כאן, דלא מזכירים פטור בכסות לילה כשלוש ביום, וס"ל שלמ"ד חובת גברא החיוב תלוי ביום ולא בכסות יום. אך תוספות בקידושין כתבו דכסות לילה פטורה כשהוא לובשה ביום. אם כן מפורש שכסות לילה פטור ה לא רק כשהיא בקופסא אלא גם כשהוא לובשה, ולכן הוכרחו לתרץ על פי הבנה חדשה בהגדרת מצוות עשה שהזמן גרמא.